

A finnugrisztikai információs rendszer

Miközben a bevezetőben megírtuk, hogy korántsem a "több mint kétszáz éve tudott nyelvrokonság" ihlette a TMT e finn számát, ám ha e nyelvrokonsági vonatkozásban is vannak – és vannak – finn barátainknak korszerű, mind szélesebb nemzetközi kooperációvá lombosodó információs kezdeményeik és eredményeik, hiba volna nem szólni róluk. A TMT nem kíván ebbe a hibába beleesni.

Irja-Leena Suhonen 1980 óta a Helsinki Egyetemi Könyvtár osztályvezetője (1990-ig az egyetemi hallgatók gyűjteménye, azóta pedig a bibliográfiai osztály élén). Ő koordinálja a nemzetközi finnugrisztikai információs rendszer megteremtését célzó program keretében a két- és többoldalú tárgyalásokat és a gyakorlati munkát.

A Finn Akadémia és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1992-ben lejáró öt éves együttműködési megállapodásának keretében készül az uralisztikai kutatás négy részből álló bibliográfiája, a *Bibliographia Studiorum Uralicorum 1917–1987*. Eddig két része jelent meg. Az együttműködés további céljaként korszerű adatbázist is létrehoznak. Az 1992 utáni időszakra vonatkozó megállapodás előkészítése megkezdődött.

Az uralisztikai információs rendszer a finn és szovjet nyelvészek, régészek, néprajz- és irodalomtudósok tárgyba vágó cikkeit-tanulmányait kívánja adatbázissá szervezni. Ily módon az "uralisztika" itt kiterjesztett értelmezésben szerepel (szűkebben csak a nyelvtudományt értjük ezen). Az eddigi munkát, illetve annak finn részről 1989 óta tervezett folytatását mutatjuk be.

Az uráli népek és a nyelvrokonság

Az uráli népek az ún. uráli nyelvcsaládba tartozó nyelvek valamelyikét beszélik (beszélték). E nyelveket két fő csoportba soroljuk: a finnugor és a szamojéd nyelvekébe. A nyelvrokonságot úgy magyarázzuk, hogy a mai uráli nyelvek a kb. hétezer évvel ezelőtti ősuráliból erednek. Az uráli nyelvterület döntően Észak-Euráziában van, s legdélibb részén alakult ki a magyar nyelv.

Sajnovics János és Gyarmathi Sámuel magyar tudósok a XVIII. század végén fedezték fel a finnugor nyelvrokonságot. Tudományosan megalapozott felismerésüket a múlt század nagy tudósai, a Pétervári Tudományos Akadémia tagjai közé került finnországi

A. J. Sjögren, az észt F. J. Wiedemann és a finn M. A. Castrén fejlesztették igazi tudományággá.

Évszázadunkban, s különösen a legutóbbi ötven évben az uráli nyelv, nép, népköltészet, irodalom, régészet és embertan kutatása igencsak fellendült és kiszélesedett, földrajzi értelemben is. Így merült fel az igény: kívánatos volna számba venni az *uralisztika tudományos irodalmát*. Míg a természet- és alkalmazott kutatásokra az ismeretek gyors avulása, elévülése jellemző, addig a humán területek igen hosszú távon is hasznosítják a korábban keletkezett ismereteket. E körülményt figyelembe véve, az uralisztikai adatbázis hetvenéves idősíkjá nem mondható túlzottnak.

Finn– szovjet együttműködés

A kétoldalú együttműködésben a finnek munkáját a Helsinki Egyetemi Könyvtár, a szovjetekét a tudományos akadémia Társadalomtudományi Információs Központja, az INION irányítja. A felek párhuzamosan dolgoznak egyrészt az adatbázis, másrészt a hagyományos bibliográfia létrehozásán, ugyanakkor munkájukat a két akadémia közös szerkesztőbizottsága hangolja össze. Emellett mindkét országban van felelős főszerkesztő, s a finanszírozás is nemzeti (akadémiai) keretek közt van megoldva.

A számítógépes együttműködés keretében a felgyűlt anyagot mágnesszalagon cserélik ki. A nyomtatott bibliográfiák is párhuzamosan jelennek meg (pl. a finn, illetve a szovjet kötet a néprajzi dokumentumokról).

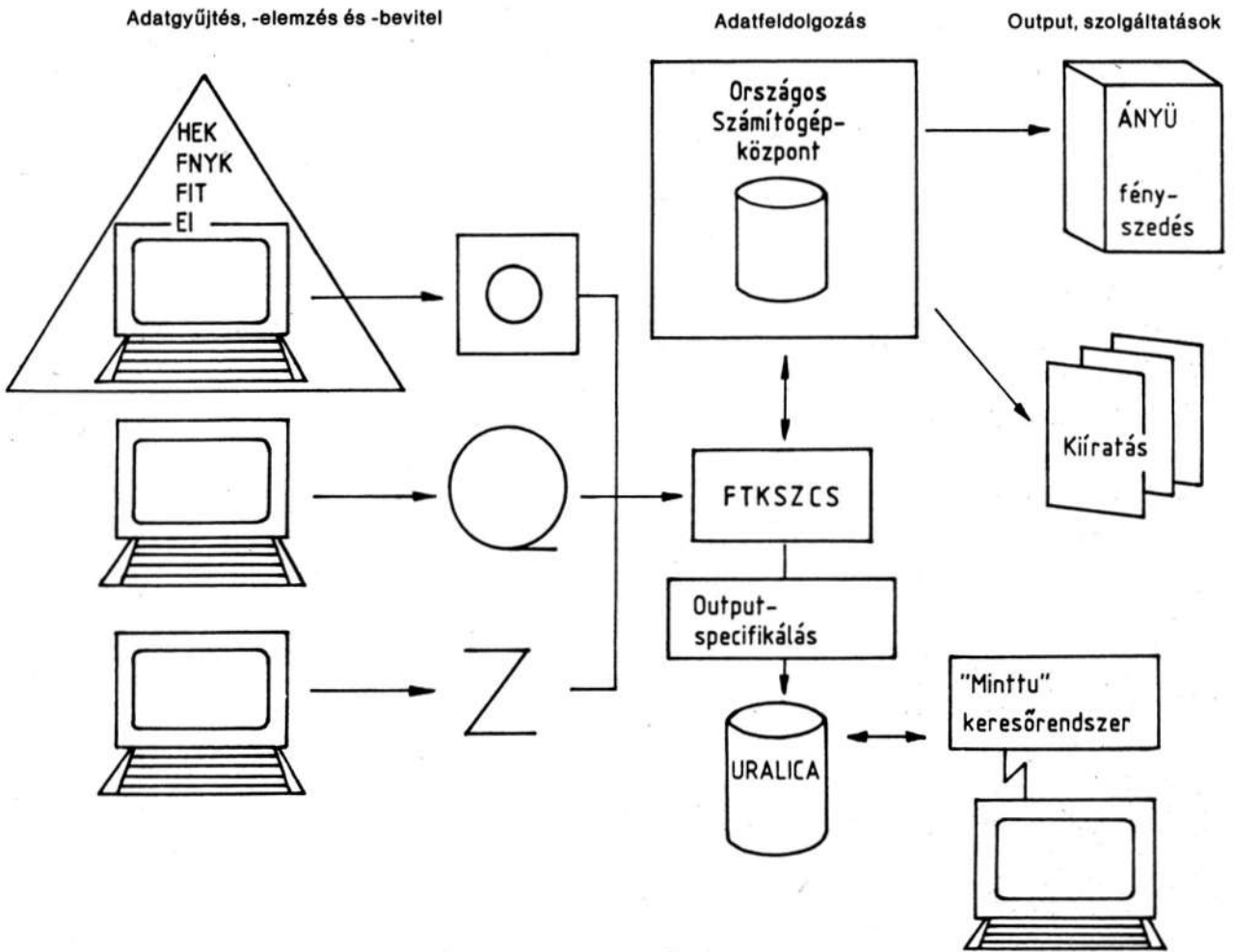
Az effajta munkamegosztás előfeltétele, hogy a munka minden lehetséges kérdését egyeztessék egymással. S valóban: Helsinkiben, Moszkvában és Tallinnban számos közös tanácskozást rendeztek erről. Az elfogadott nemzetközi szabványokat minden esetben kiinduló alapnak tekintették.

A finn fél munkájában jótékonyan érvényesült a korábbi számítógépes könyvtári gyakorlat. Elsőként a már géppel olvasható formában lévő leírásokból az URALICA adatbázist alakították ki, majd kiegészítő feltárás következett, amelyben a Helsinki Egyetemi Könyvtár koordinálásával több szakirányú tanszék

vett részt. Az URALICA előzetes feltöltését a Tudományos Könyvtárak Számítógépes Csoportja által fenntartott és az Országos Számítógépes Központ gépén kezelt központi adatbázisok, köztük 15 évnyi finn nemzeti bibliográfia együttesen kb. egymillió leírása tette lehetővé.

Finn oldalon nagymértékben építenek a tudományos társaságok és kutatóintézetek saját dokumentációjára is. Az URALICA adatbázisból az 1988 utáni anyag máris lekérdezhető, sőt szórványosan 1917 előtti dokumentumok leírásai is megjelentek benne. A finn fél tevékenységének szervezetét az 1. ábra mutatja be.

- a) Finanszírozás, irányítás: Finn Akadémia
Helsinki Egyetemi Könyvtár
- b) Testületek: finn szerkesztői tanács,
finn programirányító csoport
szakértői tanácsok (szakterületenként)
- c) Megvalósítás

- HEK = Helsinki Egyetemi Könyvtár
- FNYK = Finn Nyelvtudományi Kutató Intézet
- FIT = Finn Irodalmi Társaság
- EI = egyetemi intézetek, tanszékek (régészet, finn irodalom stb.)
- ÁNYÜ = Állami Nyomdaipari Üzem
- FTKSZCS = Finn Tudományos Könyvtárak Számítógépes Csoportja

1. ábra A finn tevékenység szervezeti sémája

Az anyaggyűjtés fő elve a tudományos érték. A regisztrált dokumentumok típusa lehet monográfia, tanulmánygyűjtemény, szótár, kézikönyv, atlasz, időszaki és kongresszusi kiadványban közölt tanulmány.

Az egyes szakterületek határkérdéseit is tisztázták. Az etnológia és a folklorisztika terén a finn fél az adatbázisban már meglévő bibliográfiákat is hasznosított, például a történetit vagy a szociológiai.

Az együttműködő tudósok ugyancsak sokat tettek egy közösen hasznosítható szakszótár létrehozásáért. Ehhez sok-sok terminológiai kérdést kellett tisztázni, minthogy a két ország tradíciói eltérőek, mások a kutatási és bibliográfiai hagyományaik. A szakszótárak összeállításakor emiatt nem is törekedtek "elvárgólagos" egybeesésre, a szakterületi bibliográfiai kötetek szerkezete sem teljesen azonos. A nemzetközi hasznosítás érdekében a finn és az orosz tárgyszavak angol értelmezését is megadták. A finn adatbázis, ha az általa felölelt dokumentumoknak nincs angol, francia vagy német címváltozata, ezen túlmenően a szóban forgó dokumentumok címét angolul is közli.

Az együttműködés kiterjesztése

1992-re, az első munkatervi időszak végére létrejön a két adatbázis, s megjelenik többkötetnyi bibliográfia. Ezek az eredmények megkívánják a munka folytatását és kiszélesítését. A szélesebb nemzetközi együttműködést megalapozó tárgyalás már elkezdődött.

A Helsinki Egyetemi Könyvtár a Finn Akadémia pénzügyi támogatásával 1989 augusztusában nemzetközi tanácskozást szervezett az uralisztikai információs együttműködés kérdéseiről. E konzultációk egy évvel később, a debreceni finnugrisztikai világkongresszuson folytatódtak. Itt döntés született egy nemzetközi bizottság felállításáról, amelynek feladata lesz egy munkaterv megalkotása az alábbi elveken:

- Az adatcsere érdekében közösen elfogadott, a nemzetközi szabványt követő kommunikációs formátumra van szükség.
- El kell érni, hogy a világ bármely pontján publikált anyag bekerüljön az adatbázisba.
- Időrendi kiindulópontként a következő nagy nyomtatott bibliográfiák befejezési évét kell elfogadni:
 - ▶ *Bibliographie der uralischen Sprachwissenschaft* (München, 1976–1986), amely az 1830–1970 közötti időszak anyagát tartalmazza. Ennek 1980-ig tartó kiegészítését a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem végezte el;
 - ▶ *Bibliographia Uralica* (Tallinn, 1963–), amely az 1918–1984 közötti időszak anyagát foglalja magában. 1987-ig tartó kiegészítése 1976-ig *Soome-ugri ja samojeedi keeleteadus Noukogue Liidus* címen jelent meg;

- ▶ *Bibliographia Studiorum Uralicorum* (Helsinki, ill. Moszkva, 1988–), amely az 1917–1987 közötti anyagot tartalmazza. Folytatása Helsinkiben és Tallinnban jelenik meg.

E bibliográfiák figyelembevételével mindenképp

- ▶ a finn és a szovjet anyagot 1988-tól,
- ▶ a magyar anyagot 1981-től,
- ▶ a többi országét 1971-től

kezdve kellene összegyűjteni és feltárni.

- Az anyag feltárását formailag (bibliográfiai leírás) és tartalmilag (tárgyszavak) egyaránt el kell végezni. A feldolgozás öt fő részre osztható. Finnország és Magyarország saját publikációit tárja fel, függetlenül attól, hogy szerzőik milyen nemzetiségűek. Hasonló szerepet játszik Észtország is, amely azonban saját publikációin kívül szovjetunióbeli uralisztikai közlemények regisztrálását is vállalja. Eközben a fenti három fél saját tevékenységét nemzeti keretből finanszírozza. Kérdés, ki tudja majd fizetni a nemzetközi együttműködés felmerülő költségeit.

Ily módon három nemzeti központ létesül. A többi országban jó lenne egy-egy olyan kutatóintézetet találni, amely vállalná az anyaggyűjtést. Elképzelhető, hogy az így összegyűlő anyag feldolgozását Finnország és Magyarország vállalja, tekintettel arra, hogy Észtország a teljes szovjet termésért felelős.

- A három nemzeti központ a tervek szerint saját adatbázist hoz létre, és géppel olvasható formában cseréli ki egymás között a rekordokat. Így mindenütt a teljes anyagot tudnák szolgáltatni.
- Amint lehet, a teljes anyag megjelentethető CD-ROM lemezen.

A fenti megközelítésen kívül természetesen más is elképzelhető. A további munkák irányítására a debreceni kongresszus nemzetközi tanácsot hozott létre, amelybe Észtország, Finnország és Magyarország delegál képviselőket, míg a többi országot *Wolfgang Veenker*, a hamburgi egyetem professzora fogja képviselni.

Ez az együttműködés elsősorban a nyelvtudományra vonatkozik. Eközben finn körökben élénk eszmecsere zajlik a többi szakterület bibliográfiafeldolgozásának módjairól.

A szerteágazó nemzetközi vállalkozásban különösen fontos a tudományág, illetve a könyvtári-információs szolgálatok hatékony együttműködése. A megfelelő tárgyszókincs összeállításától, majd karbantartásától sem lehet eltekinteni. Nagy eredmény lenne, ha e tárgyszógyűjtemény már a regisztráló munkálatok előtt megjelennék, továbbá ha a majdani közlemények címei is lehetőleg pontosan körvonaloznák saját tartalmukat.

Irodalom

- AHO, M.: International information system on Uralic studies. = IFUSCO 1988: Proceedings of the Fifth International Finno-Ugric Students' Conference, Helsinki, 22–26 May 1988. Helsinki, 1988. p. 25–28.

AHO, M. – LÄNSIMÄKI, M.: Uralistiikan kansainvälistä informaatiojärjestelmää pohdittiin Helsingissä. = Kieliposti, 4. sz. 1989. p. 14–17.

Bibliographia Studiorum Uralicorum 1917–1987. – Uralistiikan tutkimuksen bibliografia. – Bibliography on Uralic studies. – Bibliografiä po uralistike. 1 – . 1988–. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, Moskva: Akademiä Nauk SSSR.

- 1: Arkeologia – Archaeology. Helsinki 1988. XXVI, 149 p.
- 1: Arheologia – Archeology. Moskva 1988. XXII, 397 p.
- 2: Perinnetieteet – Ethnology and folkloristics. Helsinki 1990. XIX, 624 p.
- 2: Ëtnografiä i fol'kloristika – Ethnology and folkloristics. Čast' 1: Ëtnografiä. Moskva 1989. XIV, 294 p. Čast' 2: Fol'kloristika. Moskva 1990. X, 230 p.
- 3: Kielitiede – Linguistics. (Még nem jelent meg.)
- 3: Lingvistika – Linguistics. (Még nem jelent meg.)
- 4: Kirjallisuudentutkimus – Literary studies. (Még nem jelent meg.)

4: Literaturovedenie – Literary studies. (Még nem jelent meg.)

HEDMAN, A.: KATIn kummisedät ja muiden tietokantojen taustatekijät. = Signum, 4. sz. 1988. p. 85–89.

ILOMÄKI, H.: Tutkimusviitteet muistissa: uralistiikan bibliografiat ja viitetietokanta. = Suomen antropologi, 4. sz. 1988. p. 31–32.

SINIKARA, K.: Voiko Uralicalla ja vapaakappaleaineistoilla olla jonkinlainen suhde? = Signum, 6. sz. 1988. p. 152–154.

SUHONEN, I.-L.: Das Internationale Informationssystem für Uralistik. = Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekare, 43. köt. 2–3. sz. 1990. p. 135–138.

SUHONEN, I.-L.: How to draw up a complete international bibliography of literature on Uralistics? = Specimina Sibirica 3. Pécs, 1990. p. 17–19.

SUHONEN, I.-L.: Uralistiikan kirjallisuuden tietokanta ja bibliografia. = Kieliposti, 1. sz. 1989. p. 15–18.

EXPONENT® COLLECTION

Igényeseknek időtakarékos irodatechnika

EXPONENT

Modulrendszerű számítástechnikai tárolóeszköz-család

- Floppyk és egyéb adathordozók tárolására alkalmas összekapcsolható elemek;
- Mikrofilm- és mikrofish-tárolók;
- Leporellók rendszerezett tárolására alkalmas mappák és állványok;
- Floppyk és CD-k szállítására használható diplomatakazetták;
- Mindezek egymással tetszés szerint kombinálható és bővíthető egységek.

Vevőszolgálat és termékbemutató:

SORTIMENT Kereskedelmi Kft.

EXPONENT Iroda

Budapest VIII., Baross u. 61. III. 309.

Tel.: 134-1504/148, 134-2156

Fax: 113-9210